

Charakteristika doby z hlediska spisovatelů

- podle polohy
  - západní: důraz na jedince; rozbor charakterů
  - východní: vlastenecký nádech
- Některé tendence a směry navazují na dřívější podněty, literatura představuje mnohotvárný celek
- Nejsou rozeznatelné hranice mezi literaturou nižší, střední a vyšší (někdy záměrně rozostřeny)
- Oslabilo se poslání literatury jako informátora o světě (s vývojem masmédií), ale neodumírá.
- Prohlubuje se internacionalizace, řada děl má multikulturní ráz, na šíření díla má vliv, zda je světovým jazykem.
- Díla odrážela civilizační proměny, reagovala na vývoj poznání a myšlení i moderního umění
- Byla vystavena ideologickým i politickým tlakům (i mocenské zásahy)
- Největší pozornost je upřena na genocidu židů.
- První vlna válečné literatury přinesla patos, drastické obrazy násilí a utrpení
- Později psychologicky propracovanější a analytičtější umělecké díla. Také propojeno s dalšími náměty i humornou nadsázkou (Heller- *Hlava XXII*)
- Autor zaujímá jasný postoj k zachycované skutečnosti, autory spojuje emocionální reakce na dobu
- Novější díla vznikala v souvislosti s národně osvobozenecým bojem národů, etnickými střety...

Typy literatury (reportáže, romány – válečné, psychologické...)

Pojetí románu nejednoznačné

Díla s prvky dokumentu

Prózy deziluze

Tematika koncentračních táborů a genocidy židů

Rozdíly mezi jednotlivými postoji k válce (z hlediska států, spisovatelů)

- Mnoho spisovatelů považovalo za povinnost o válečných událostech informovat. Vznikala tak díla výrazně angažovaná, charakteru reportáží, dokumentu...
- Situace v Rusku donutila k liberálnějšímu postoji k autorům, kteří nebyli dostatečně prorežimní. Řadu děl poznamenal komunismus a tabulace témat a schematičnost.
- V Japonsku vše pod režimním dozorem, organizováno míse na frontu (jednotky pera), přesto se objevovaly i texty alespoň z části nepodléhající státní ideologii (Tacuzó). Díla souřředěna na vylíčení atomových útoků.
- Němečtí exulanti (tzv. vnitřní) psali varovně, zúročovali nechtěné zkušenosti s nacismem (Remarque, Mann).

Německo

Židovská tematika

Nejvíce pozornosti přitahuje genocida židů, holokaust, symbolizovaný koncentračním táborem Osvětim. Z osobních prožitků Itala- Primo Levi. Slavné beletristické dílo vracející se k hrůzám v Osvětimi napsal i William Styron (Američan).

- krátce po převzetí moci Hitlerem odešla většina německy píšících spisovatelů do exilu
- v zahraničí nebyli tak známí a měli problémy s vydáváním. Zájmem bylo upozornit na hrůzy odehrávající se v Německu a poukázat, že ne všichni Němci jsou barbaři.

- mnohdy se nevyhýbali politice, ale nesloužili ji, vyjadřovali nesouhlas a kritiku
- exulanti chtěli seznámit svět s pravým stavem soudobé německé společnosti, vlastní zkušenosti spojovali s informacemi z novin.
- častá židovská tematika, mnohá díla obměňovala ustálené schéma:
  - Židovský hrdina žijící v Německu a zastávající významné společenské postavení (lékař), je konfrontován s antisemitskými projevy okolí. Vážnost situace si nechce přiznat, neboť věří v demokratické principy a dobro člověka. Nakonec ale kapituluje (Wolf- Profesor Mamlock)
  - Protivníci židů často anonymní postavy z davu.
  - Nevšimavost Němců k hromadně páchanému příkoří (O. M. Graf- Anton Sittinger)
  - Osudy německých komunistů internovaných v koncentračním táboře a traumata exulantů (Seghersová)

DENÍK ANNY FRANKOVÉ

- osobní zážitky – 13tiletá dívka; židovka; formou dopisů s fiktivní kamarádkou
- nejmladší členka rodiny si vede deník, kde popisuje ukrývání celé její rodiny v Amsterdamu v letech 42 až 44, jsou objeveni a transportováni do koncentračního tábora. Se sestrou umírá na tyfus. Z celé rodiny přežije jen otec. Ten zajistí vydání celého deníku.

G. Hófe

-- nikde jsem ho nenašel --

Francie

Robert Merle

- psal z vlastních prožitků

SMRT JE MÝM ŘEMESLEM

- forma sebeobhajoby ústřední postavy- život velitele nacistického koncentračního tábora, který organizuje vyvražďování vězňů.
- inspirováno osobními zápisky Rudolfa Hoesse (v Osvětimi)
- pokouší se osvětlit příčiny katastrofálního etického selhání jedince i většiny německé společnosti

Pierre Boulle

MOST PŘES ŘEKU KWAI

- vylíčil prostředí japonského zajateckého tábora v Indočíně, drsné podmínky. Hlavní hrdina, důstojník anglické armády, usiluje o splnění úkolu zajatci- mají postavit Japoncům strategicky důležitý most. Svě jednání pochopí, když naruší akci britské skupiny o zničení mostu.

Anglie

James Clavell

- australský rodák, od 50. let žijící v USA;

KRÁL KRYSA

- román, při jeho psaní využil zážitky z tábora pro spojenecké, především britské zajatce.
- hlavními postavami jsou Američan – desátník King, zvaný Krysa – a anglický poručík Petr Marlowe, který Kinga, skutečného nekorunovaného krále tábora, obdivuje.
- King totiž v prostředí, kde panuje všeobecná nouze, má dostatek jídla, oblečení i peněz. Ostatní vězni se mu často snaží vlichotit do přízně, současně ho ale nenávidí: snad nejvíce poručík Grey, velitel zajatecké táborové

policie. Ten se usilovně, ale marně snaží Konak přistihnout při nelegálních obchodech s domorodci, při nichž Marlow Kingovi tlumočí. King dokonce vymyslí plán na tajnou krycí farmu a maso pak prodává důstojníkům jako králičí delikatesu. Když je tábor osvobozen, King rázem ztrácí své postavení, stáhne se do sebe a rychle odjíždí s Američany. To zarmucuje Marlova, který mu nestačil říct, že jejich přátelství trvá. Po odjezdu vězňů v táboře zůstanou jen krysy.

Patrik Ryan

JAK JSEM VYHRÁL VÁLKU

- stylizované jako záznam vyprávění poručíka Ernesta Goodbodyho, jakéhosi Antišvejka – muže pořádku, za všech okolností usilujícího o dodržování předpisů a disciplíny. V konfrontaci s armádní a válečnou realitou (kniha zachycuje bojovou cestu Goodbodyho oddílu z Alžírksa do Německa) není však úspěšný a ocitá se v řadě komických situací. Autor v textu uvádí také citace z pamětí, deníků a jiných písemných záznamů pořízených veliteli či státníky a staví je do kontrastu s tím, jaká byla skutečná úroveň velení, s reálným děním či s náladou mužstva.

Amerika

Norman Mailer

NAZÍ A MRTVÍ

- jeho prvotina; sám dva roky sloužil v Tichomoří.
-v popisu vidíme na jedné straně povýšené a cynické velitele, na straně druhé prosté vojáky, kteří se zoufale snaží přežít navzdory nezodpovědným postupům nadřízených.
- metaforicky vyjadřuje autorovu myšlenku, že někteří vojáci za války zahynou, jiní přežijí, ale vracejí se „nazí“ – bez iluzí a ideálů.
- text je prokládán retrospektivními pasážemi nazvanými Stroj času, v nichž se seznamujeme s předválečnými osudy postav, a tzv. Chórem, ve kterém se objevuje přímá řeč a „scénické poznámky“

Výraznými postavami románu, jehož děj se vztahuje k válečné operaci na ostrově Anopopei, jsou generál Cummings, poručík Hearn a seržant Croft. Když se postup amerických vojsk zastaví na japonské obranné linii, Cummings se rozhodne vyslat malou průzkumnou četou, aby připravila vpád do protivníkova týla. Velitelem akce se stane poručík Hearn, bývalý Cummingsův pobočník, který se pro neshody s nadřízeným právě nechal převelet. Napětí mezi Hearnem a Croftem, kteří se liší v názoru, jaký postup zvolit, vyústí v Hearnovu smrt (když Croft zatají přítomnost nepřítelů). Croft pak může uskutečnit svůj plán – postupovat dál přes velkou horu. Mužstvo je úplně vyčerpané, a když je napadeno rojem sršňů a při útěku ztratí většinu zásob a výzbroje, přestane Crofta respektovat. Nakonec zjistí, že akce byla zbytečná.

Joseph Heller

HLAVA XXII

- téma světová válečné katastrofy zpracovává jako absurdní grotesku
Román se odehrává především na ostrově Pianosa ve Středozezemním moři (který je podle autorské poznámky „docela malý a každému musí být jasné, že by se na něj všechny popisované události prostě nevešly“). Dějem prochází postava kapitána Yossaria, důstojníka letecké jednotky, jejíž příslušníky deptají nejenom válečné události, ale i kariérističtí velitelé, zejména plukovník Catchart, jenž neustále zvyšuje počet letů nutný k propuštění do civilu. Yossarian plní vojenské povinnosti s čím dál tím větší nechtí, a když ztratí (mnohdy nesmyslně) své přátele, rozhodne se nečekat na smrt a skoncovat s válkou za každou cenu. Nakonec za dobrodružných okolností dezertuje.

William Styron

SOFIINA VOLBA

- beletristické dílo vracející se k Osvětmi
- Jedním z hrdinů díla je mladím Stingo, snící o dráze spisovatele (tj. Styron sám), který v r. 1947 v New Yorku potkává polskou emigrantku Sophii.

Sophie žije s Nathanem, geniálním fyzikem, ale psychicky nemocným mužem. Stingo k nim upřímně přilne. Postupně se dozvídá podrobnosti – přesněji krutou pravdu – o životních osudech obou milenců, zejména Sophie, do níž se Stingo beznadějně zamiluje. Ta mu nakonec odhalí své nepřekonatelné životní trauma.

Sophie vyrůstala v konzervativní rodině (její otec a manžel dokonce sympatizoval s některými nacistickými názory, což Sophie před svým židovským milencem v Americe tají), sama se ale o politiku vůbec nezajímala a nesnažila se ani angažovat v odboji. Zcela náhodně se však se svými dvěma dětmi ocitla v židovském transportu. Na osvětimské rampě ji čekala osudová, nelidská volba – musela rozhodnout, které ze svých dětí obětuje, aby to druhé mohlo žít.

Sophie koncentrák přežije, ale zůstane sama. V Americe se rozhoduje, zda je možné, aby se s břemenem viny-neviny žila dál. Proto se upíná k vášnivě, ale zoufalé lásce k Nathanovi a v samém závěru – těsně předtím, než si s Nathanem vezmou společně život – i ke Stingovi.

William Eastlake

HÁJILI JSME HRAD

- kniha má tragi-groteskní ráz; děj se odehrává v Ardenách na hradě, který se v době dočasné ofenzívy německých jednotek v zimě 1944 chystá hájit nevelká jednotka americké armády, sestavená z jedinců různorodých charakterově, intelektuálně i rasově. K válce autor přistupuje jako pacifista.

Rusko

Boris Polevoj

- vlastním jménem Boris Kampov
- dokázal dosti věrně vylíčit strasti „všedního“ válečného živoa, i když se vůbec neodchýlil od oficiální ideologie. Je však znát poplatnost době.

PŘÍBĚH OPRAVDOVÉHO ČLOVĚKA

- dokumentární román s psychologickými prvky, inspirovaný osudy válečného pilota, který prokázal neobyčejnou statečnost a vůli

Hrdina Alexej Maresjev při bojové akci havaroval na Němci obsazeném území. Těžce zraněn se 18 dní plížil do bezpečí. V nemocnici mu ale museli amputovat obě nohy. Z těžké deprese mu pomáhá spolu-pacient, komisař Vorobjov (který nakonec na následky zranění umírá). Maresjev se naučí chodit s protézami a později se dokonce vrací na frontu a létá.

Japonsko

- literatura se soustředila na vylíčení atomového útoku na Hirošimu a Nagasaki a jeho důsledků
- vesměs dokumentární pojetí

Kenzaburó Óe

- nositel Nobelovy ceny
- věnuje se tématu atomového útoku

Díla:

ZÁPISKY Z HIROŠIMY – reportážní kniha

JAPONSKÁ LITERATURA ATOMOVÉ BOMBY – 15 svazků

Itálie

Primo Levi

- ve 2 knihách vypráví o osobních zkušenostech z koncentračního tábora Osvětim
- po okupaci Itálie se připojil k odboji, ale byl zajat a deportován do Osvětimi, zůstal zde až do příchodu rudé armády
- znamenalo to pro něj celoživotní trauma, život ukončil sebevraždou

JE-LI TOTO ČLOVĚK...

- formou deníku; vzpomínky na pobyt v Osvětimi; získalo světový ohlas
- líčil, jak se naučil v táboře přežít, o sobeckosti a bezcitnosti, což byla nutnost k přežití

PŘÍMĚŘÍ

- popisuje období od příchodu Rudé armády do svého návratu domů

